

clesia fideles, quam sint infideles in omnibus sectis Gentilium, Paganorum, Judæorum et hæreticorum, quia de hac comparatione nihil est revelatum vel promissum, neque ad universitatem Ecclesiæ Catholicæ pertinet. ut in numero, vel personarum, vel populorum, provinciarum, aut regnorum infideles excedat, sed solum ut sit in se amplissima, et per totum orbem diffusa. Unde Augustinus, contra Petilian., qui paucitatem Donatistarum ad Ecclesiam Catholicam sufficere volebat, respondet, lib. 2 contra illum, cap. 45: *Timisti comparatam multitudinem vestræ multitudinem orbis terrarum, et ad paucitatis laudem per angustam viam gradientis te conferre coluisti. Utinam non ad ejus laudem, sed ad ipsam viam te contulisses, profecto conspiceres eandem paucitatem esse in Ecclesia omnium gentium, sed paucos dici justos comparatione multorum iniquorum, sicut in comparatione paleæ possunt pauca dici uberrimæ segetes, quæ tamen per se ipsa in massam redacta implent horreum.* Et simili fere modo, in ep. 48, colum. 9, ad Vincentium dicentem, comparatione totius mundi modicam esse partem Christianorum, respondet: *Non vis attendere, aut te nosse dissimulas, in quam multas jam barbaras nationes tam parvo tempore venerit Evangelium, etc.*

14. *Satisfit ultimæ objectionis parti.* — Ex dictis etiam facile est respondere ad alteram partem objectionis factæ; jam enim cum Augustino declaratum est, quæ paucitas commendetur in grege Christi. Quamquam aliis etiam titulis et rationibus grex Christi potuerit dici pusillus comparatione infidelium, vel si dicatur de prædestinatis comparatione reproborum, scilicet, vel ob *humilitatis devotionem*, ut dixit Beda, lib. 4, in Lucam, c. 54, vel propter abjectionem conditionis discipulorum, qui tunc Christum audiebant, quia erant pauperes et infimæ conditionis, vel quia ob voluntariam paupertatem, vel gloriæ mundi abnegationem servi Christi in mundo tanquam viles reputantur. Constat etiam augustam et arctam viam non repugnare cum Ecclesiæ amplitudine, quia Christus illam arctam viam toti mundo proposuit, et ita ejus Ecclesia, quamvis sit per totum orbem diffusa, per illam augustam portam intrare contendit; et licet pauci sint qui conantur intrare comparatione infidelium, tamen simpliciter sunt multi, ex diversis provinciis totius orbis vocati, et similiter, quamvis pauciores sint qui intrant quam qui conantur intrare, ta-

men etiam illi priores sunt satis multi, et ex toto orbe vocati. Et præterea non ex illis solum constat Ecclesia Christi, in qua non solum prædestinati sunt, sed etiam reprobi, nec tantum boni, sed etiam mali.

15. *Ecclesia Catholica in medio etiam persecutionum suum splendorem retinuit.* — Denique etiam constat ex dictis non esse inconueniens quod Ecclesia Catholica, propter insurgentes hæreses et alias persecutiones, multum interdum deprimatur, vel etiam minuat. Quia non solum hoc non repugnat prædictionibus vel promissionibus factis Ecclesiæ Christi, verum potius illud ipsum sæpius a Christo prædictum est, pertinetque ad arctam viam quæ ducit ad vitam. Unde Beda, exponens illud Marci 6: *Erat navis in medio mari, etc.*, ait per illam navem labores Sanctæ Ecclesiæ designari, quia nonnunquam Ecclesia tantis gentilium pressuris non solum afflicta, sed sedata est, ut, si fieri posset, Redemptor ipsius ad tempus eam deseruisse videretur. Addendum vero est, ex quo Ecclesia Catholica per universum mundum diffusa esse cœpit, nunquam propter persecutiones, vel hæreses insurgentes ita splendorem suum et quasi possessionem amisisse, ut desierit esse sufficienter per totum orbem terrarum illustris et diffusa. Hoc significavit Augustinus, dicta ep. 48, col. 12, dicens: *Ipsa est quæ aliquando obscuratur, et tanquam obnubilatur multitudine scandalorum, quando peccatores intendunt arcum, ut sagittent in obscura luna rectos corde, sed etiam tunc in suis firmissimis eminet.* Possetque hoc facile ostendi ex promissionibus Christi, et ex perpetua traditione, et successione Ecclesiæ Catholicæ ac Romanæ, nisi, in c. 5, de visibili Ecclesia id satis esset demonstratum.

16. Atque ex hoc fundamento respondet Augustinus ad exemplum adductum de tempore Arianæ hæresis, dicens: *Tale tunc erat tempus, de quo scripsit Hilarius, etc.* Et infra: *Quis enim nescit illo tempore obscuris verbis multos parvi sensus fuisse delusos, alios autem timore cessisse, et simulate consensisse.* Et infra: *Quamquam et illi qui tunc firmissimi fuerunt, et verba hæreticorum insidiosa intelligere potuerunt, pauci quidem in comparatione cæterorum, sed tamen etiam ipsi quidam pro fide fortiter exulabant, quidam toto orbe latitabant. Ac sic Ecclesia, quæ per omnes gentes crescit, instrumentis dominicis conservata est, et usque in finem, donec omnino gentes omnes etiam barbaras teneat, conservabitur.* In qui-

bus verbis videtur Augustinus concedere, fuisse illo tempore fideles in minori numero quam essent Ariani hæretici, et nihilominus Ecclesiam fuisse conservatam in sua universitate per totum orbem. Quod ex hypothesi verissimum est, propter omnia superius dicta, et quia etiam tunc Ecclesia Catholica fundata mansit in petra firmissima, et habente potestatem universalem, et Catholicos sibi subjectos per totum orbem dispersos; nam quod illi pauciores interdum sint, nihil refert, præsertim ad breve tempus. Eo vel maxime quod semper illa Ecclesia retinuit auctoritatem Concilii Nicæni, et continuationem cum antiqua Ecclesia, cujus splendorem etiam participabat tanquam eadem cum illa.

17. Atque hæc eadem responsio locum habet in tempore persecutionis Antichristi; imo in eo videtur magis necessaria, quia tota illa occultatio et diminutio Ecclesiæ videtur a Christo Domino prædicta. De tempore autem Arianæ hæresis verisimilius existimo nunquam hæreticos, etiam numero, Catholicos superasse. Nam licet in Ariminensi concilio major pars Episcoporum ab Arianis decepta fuerit, et ideo Hieronymus dixerit, ingemiscentem orbem terrarum se Arianum miratum esse, nihilominus ille error non fuit animo hæretico, ut idem Hieronymus et Augustinus significant, et Ambrosius, lib. 3 de Fide, c. ult. Et ideo fere omnes, fraude intellecta, statim veram fidem profiteri clareque docere cœperunt. Deinde licet fortasse in Oriente major esset multitudo hæreticorum, non tamen in Occidente, nec simpliciter in toto orbe. Id enim aperte Basilius testatur, ep. 72, ad Evaisenses scribens: *State in fide, ipsum orbem inspicite, et videte quam modica sit ea portio, quæ hoc morbo laborat; reliqua vero Ecclesia, quæ a3 orbis finibus usque ad fines Evangelium recepit, sanam hanc et rectam doctrinam sectetur.* Athanasius etiam in epist. Synodica ad Jovinianum imperatorem, quam refert Theodoret., libr. 4 Histor., c. 3, loquens de fide definita in Concilio Nicæno, inquit: *Huic omnes ubique Ecclesiæ assensæ sunt, ut Hispaniæ, Britannia, Gallia, Italia, totius, etc.*; et post plures alias numeratas subdit: *Orientis denique Ecclesiæ, exceptis paucis, qui sectæ fuerunt Arianæ; nam istarum omnium re ipsa explorata cognitam habemus sententiam, litterasque ab illis accepimus, proque certo scimus, Auguste sanctissime, non tamen præjudicium inde potest orbi terræ fieri universo.* Ac propterea Hilarius

supra beatos et gloriosos vocat Gallia et Britannia Episcopos, qui apostolicam fidem perfecte retinerent, et suo exemplo multos orientales Episcopos ad saniolem mentem reducerent. Unde etiam eo tempore veri fideles nomen Catholicorum retinuerunt.

18. Atque ita intelligi potest quod Nazianzenus dicit de hæreticis volentibus catholicam fidem multitudine credentium metiri; fortasse enim in sua civitate vel episcopatu plures erant Ariani quam Catholici, et ex illa multitudine clarum est non esse catholicam fidem colligendam, sicut licet fortasse nunc in Anglia plures sint hæretici quam Catholici, nullum inde sumetur signum catholicæ fidei. Præsertim quia licet contingeret hæresim multum diffundi, nunquam haberet signum Catholicæ Ecclesiæ ex defectu aliarum conditionum, ut supra dixi, et ibi notat Billius.

19. *Nulla secta potest ita per orbem diffundi, ut verisimiliter catholica existimetur.* — *Prima ratio.* — Unde concludo ultimo, nunquam hæresim aliquam ita posse per universum diffundi, vel cum talibus circumstantiis in numero sectatorum ejus augeri, ut inde possit verisimiliter existimari illam esse fidem catholicam, sed potius semper contrarium posse cum sufficienti certitudine constare ex defectu modi universitatis, fidei catholicæ promissæ. Hoc posset sufficienter probari per exempla omnium hæresum quæ hactenus fuerunt; nam quod omnibus hæreticorum sectis in temporibus præteritis accidit, credendum est in cæteris eventurum; nam eadem ratio limitationis (ut sic dicam) seu determinationis ad limitatum locum, aut gentem, vel paucitatem sectariorum in omnibus invenitur. Est autem prima ratio, quia omnis hæresis introducit per defectionem a catholica fide, et consequenter deviat a certa regula credendi, ideoque nunquam potest universaliter persuaderi tanquam vera et indubitata fides. Hoc eleganter indicavit Augustinus, libro de Pastoribus, cap. 8, ubi cum dixisset varias hæreses esse in variis provinciis, quæ se invicem non cognoscunt, Catholicam vero Ecclesiam cum omnibus esse ubique, et omnes nosse, quia in omnes diffusa est, subjungit: *Illa (id est Catholica) sic est tanquam vitis crescendo ubique diffusa, illi sunt tanquam sarmenta inutilia agricolæ falce præcisâ merito sterilitatis suæ, ut vitis putaretur, non amputaretur. Sarmenta ergo illa, ubi præcisâ sunt, ibi remanserunt, vitis*

autem crescens per omnia, sarmenta sua novit, quæ in illa remanserunt, et juxta se, quæ de illa præcisa sunt; inde tamen revocat errantes. Quæ verba sunt valde notanda; nam et differentiam inter catholicam fidem et quamcumque particularem sectam, et rationem propositam, recte declarant. Eamdemque rationem habet fere eisdem verbis Augustinus, lib. 4 contra Crescon., c. 60, ubi refert Cyprianum, lib. de Unit. Eccl., dicentem, Ecclesiam ramos extendere per universum mundum. De hæresibus autem adjungit Cyprianus: *Non nos ab illis, sed illi a nobis recesserunt, et cum hæreses et schismata postmodum nata sint, dum conventicula sibi diversa constituunt, veritatis caput atque originem reliquerunt.* Unde merito colligit non posse in nomine Christi congregari, nec cum universa fraternitate convenire.

20. *Secunda ratio.* — Et hinc oritur altera ratio, quam ibidem Cyprianus attingit, dicens: *Hæreses factæ sunt, et fiunt, dum per-versa mens non habet pacem, dum perfidia discordans non tenet unitatem.* Nam hinc fit, ut qui concordiam cum Ecclesia deserunt, inter se concordēs non sint; quod etiam (ut supra dixi) provenit ex defectu fundamenti, quia cum in credendo non nitantur regula a Deo tradita, sed proprio judicio et opinione, neesse est ut si aliquantulum durent vel multiplicentur, statim in varias sectas descendantur, quoniam visiones cordis eorum frustrantur eos, ut idem Cyprianus ibidem dixit, ideoque non perseverant, nec extenduntur cum illa unanimitate, quam fides catholica requirit. Quod declaravit optime Augustinus, lib. de Pastorib., c. 8, ubi accommodat ad hæreticos verba Ezechiel. 24: *Super omnem faciem terræ dispersi sunt greges mei; et addit: Non omnes hæretici per totam faciem terræ, sed tamen hæretici per totam faciem terræ, alii hic, alii ibi, nusquam tamen desunt, ipsi se non noverunt. Alia secta in Africa, alia hæresis in Oriente, alia in Ægypto, alia in Mesopotamia, verbi gratia. In diversis locis sunt diversi, sed una mater superbia omnes genuit, sicut una mater nostra catholica omnes Christianos fideles, toto orbe diffusos. Non ergo mirum si superbia parit dissensionem, charitas unionem.* Unde idem Augustinus, ep. 48, ad hæresim etiam accommodat illud Canticor. 1: *Si ignoras te, egredere, et abi post vestigia gregum, et pasce hædos tuos;* et sic exponit: *Nisi cognoveris temetipsam, exi tu, non ego te ejicio, sed exi, ut*

dicatur de te: Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, exi tu in vestigiis gregum, non in vestigiis meis, sed in vestigiis gregum, nec unius gregis, sed diversorum gregum et errantium. Et pace hædos tuos, non sicut Petrus, cui dicitur: Pasce oves meas, sed pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum, non in tabernaculo pastoris, ubi est unus grex et unus pastor.

21. *Tertia ratio.* — Addere denique possumus tertiam rationem, quia in secta hæreticorum non invenitur spiritus propagationis fidei (ut sic dicam), sine quo fides ipsa catholica nunquam crevisset, nec per totum mundum fuisset diffusa, quia fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Et ideo in Christi Ecclesia, ut Catholica esset, necessaria imprimis fuit potestas universalis prædicandi Evangelium per universum orbem, quam Christus illi dedit simul cum præcepto prædicandi fidem suam in toto mundo, Matth. 28, Marc. 16, et Act. 1. Et hoc modo asserit Paulus, ad Galat. 1, sibi fuisse creditum Evangelium præputii, sicut Petro circumcisionis; et 2 Corinth. 5: *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, et posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos.* Deinde fuit necessarius spiritus propagationis fidei huic potestati conformis, tum ad efficaciam prædicationis, tum ad concipiendum affectum, et sollicitudinem trahendi homines ad Christum, et ideo ipsemet Dominus Apostolis præcepit ut manerent in civitate, donec induerentur virtute ex alto, Lucæ 24, et Act. 1, quem spiritum maxime ostendit Paulus in suis Epistolis, et varia ejus dona ad hunc finem data Ecclesiæ ad Ephes. 4, et 1 Corinth. 12, describit.

22. *Hæreticos non habere spiritum propagandi fidem.* — Hunc autem spiritum non habere hæreticos ita potest declarari. Quia duo præcipue ad hanc Ecclesiæ propagationem pertinent. Unum est ad Christum convertere ethnicos nullo modo credentes in ipsum; aliud est, eos, qui in professione fidei Christi errant, et a sua Ecclesia exierunt, ad ipsam revocare, et in vera fide illuminare. Neutrum horum munerum uspiam exercuerunt hæretici ulli, nec modo Protestantes Anglicani, quantumcumque hoc jactitent et contendant. Nam quoad primum, nunquam hæretici visi sunt fidem novis gentibus prædicare, aut ethnicos ad fidem convertere. Testis est Tertullianus, lib. 1 de Præscrip., cap. 42, di-

cens: De verbi administratione quid dicam? cum hoc sit negotium illis, non ethnicos convertendi, sed nostros evertendi. Et ratio est, quia in illis non est verum Dei verbum, et ideo neque efficaciam verbi habere possunt. Item non ducuntur Spiritu Christi, sed proprio, et ideo ruinas potius operantur stantium ædificiorum, quam structionem jacentium ruinarum, ut ibidem Tertullianus dixit. Tandem cum extra Ecclesiam sint, potestatem prædicandi fidem Christi habere non possunt, quia hæc potestas, ut dixi, data est Ecclesiæ in Apostolis, et in successoribus eorum mansit, et ab eis mitti debent veri Evangelii prædicatores, juxta illud: *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?* Roman. 10. Et ita in historiis ecclesiasticis observatum est, Ecclesiam non esse in gentibus diffusam, nisi per prædicatores catholicos ab Apostolis vel a Sede Apostolica missos, quod etiam de ipsis Anglis in superioribus ostensum est.

23. *Sollicitudo reducendi hæreticos est Ecclesiæ necessaria.* — *Objectio quædam diluitur.* — Præter hanc vero curam propagandi fidem inter ethnicos, necessaria est in Ecclesia Catholica sollicitudo conservandi illam, et reducendi ad illam omnes, qui Christum non omnino abnegantes ab Ecclesia deviant. Hoc enim maxime ad ejus pastorem curam, et universalem propagationem necessarium est. Unde Augustinus, dicto c. 8, de Pastorib.: *Catholica (inquit) mater, et ipse pastor in ea ubique quærit errantes, confortat infirmos, curat languidos, alligat contractos, alios ab istis (utique ab hæreticis) alios ab illis, non se invicem scientibus.* Quomodo autem potest hæc cura in secta hæretica inveniri? Cum enim ipsa per defectionem a vera fide increbuerit, et in illa pedem fixerit, quomodo potest alios errantes ad viam salutis reducere? Dices: sollicita saltem erit, alios credentes in Christum in suam rapere opinionem, et sic poterit utique crescere. Respondeo, etiamsi id contingeret, Deo id propter peccata hominum permittente, neuti-quam inde tamen posse splendori et amplitudini Catholice Ecclesiæ præjudicium afferre, quia *portæ inferi non prævalerunt adversus eam*, ut jam declaravi. Addo, considerata hæresis natura et conditione, id non esse morale, neque ordinarie timeri posse; tum quia cum Deo et veritati repugnet, et negotium sit mere humanum, non potest contra Ecclesiæ lumen adeo perfracte, aut tamdiu prævalere; tum quia, ut dixi, ipsimet hæretici facile inter se

dissentiunt, et ita vim amittunt eandem sectam per varias regiones disseminandi; tum quia plerumque non incidunt in hujusmodi sectam, nisi vel superbiæ, vel ambitionis, aut libertatis spiritu ducti, ideoque de propagatione suæ sectæ non amplius, quam huic fini, vel alicui contentioni humanæ deserviat, sunt solliciti.

24. Cujus rei non levem conjecturam faciet lector, si verba illa regis Angliæ in fine suæ Præfationis relegat, ubi generatim ad principes christianos loquens, se ostendit propagationis fidei sollicitum, precaturque, *ut Deus sibi et aliis mentem injiciat serio cogitandi, quid ad Evangelii plantationem et propagationem præstare teneantur.* In quo temporalibus principibus tacite persuadere conatur, ut munus pastorale, solis Apostolis, eorumque successoribus commissum, ut vidimus, sibi arrogent et usurpent; statim vero ostendit quo spiritu feratur dicens: *Deinde ut sceptrorum nostrorum securitati mature prudenterque consulamus, nec Babylonicum monarcham latius serpere patiamur.* Et alia, quæ prosequitur et nunc omitto, quia in lib. 3 tractanda sunt. Per ea vero quæ indicavi, satis demonstrat, suum studium solum esse *conjungendi spirituales libertatem cum temporali, et temporalem quietem et securitatem in suo schismate comparare: hæc enim fere sunt verba ejus.* Satis igitur ex omnibus dictis, nihil catholicum, nihil universale in Anglicana secta deprehendi concluditur.

CAPUT XVII.

IN ANGLICANO SCHISMATE FIDEM APOSTOLICAM NON ESSE.

1. *Ab Apostolis fides dicitur apostolica.* — Exploratum est apud omnes sacræ doctrinæ tractatores, illam esse veram et catholicam fidem, id est, doctrinam fide credendam, quam Apostoli tradiderunt, et ideo apostolica fides vocata est, sicut Ecclesia etiam universalis Apostolica dicitur in Symbolo Nicæno. Ob hanc ergo causam rex Angliæ non solum se fidei catholice, sed etiam apostolice defensorem esse profitetur, et ex consequenti vult, sectam Anglicanam, quam solam revera tuetur, fidem esse apostolicam. Quamvis autem ex dictis facile intelligi possit sectam, quæ catholica non est, apostolicam esse non posse, et quæ nova est et nupera, antiquitatem apostolice doctrinæ arrogare sibi non